

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2019

TSUMBANDILA YA U MAKA

MARAGA: 80

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 29.

TSIVHUDZO KHA VHAṬOLI/VHAMAKI

- Memorandamu uyu i tou vha tsumbandila fhedzi ya u thusa vhaṭoli/vhamaki.
- Memorandamu u tea u thoma wa dzulelwa dzulo nga vhoṭhe vha kwameaho khathihi na phanele ya u linga musu u ṭola/maka hu sa athu u thoma.
- Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u eliwa nga u angaredza zwi tshi tevhedza vhukoni/ndeme yazwo.

MAGA A U ṬOLA/MAKA

1. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzi fhiraho tshivhalo tsho tiwaho, kha vha make/ṭole fhedzi phindulo ya u thoma. (Mulingiwa ha tei u fhindula mbudziso ndapfu na mbudziso pfufhi u bva kha lushaka luthihi lwa bugu/liṭwalwa.)
2. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzoṭhe nṅa u bva kha KHETHEKANYO YA A (vhurendi ho randelwaho) kha vha make/ṭole phindulo mbili fhedzi dza u thoma.
3. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso ndapfu mbili kana mbudziso pfufhi mbili kha KHETHEKANYO dza B na C, kha vha make/ṭole ya u thoma vha litshe ya vhuvhili. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzoṭhe dza rathi (nganea na folukuloo) na/kana nṅa dzoṭhe (ḍirama), kha vha make/ṭole fhedzi phindulo ya u thoma kha khethekanyo inwe na inwe, tenda a vha o fhindula mbudziso nthihi pfufhi na nthihi ndapfu.
4. Arali mulingiwa a nga fhindula phindulo mbili hune ya u thoma ya vha yo khakhea ngeno ya vhuvhili i yone, kha vha make ya u thoma vha litshe ya vhuvhili.
5. Arali phindulo dzi songo nomboriwa nga ngona yone, kha vha make/ṭole vha tshi tevhedza memorandamu.
6. Arali vhukhaxhi ha mupeleṭo vhu tshi nga khakhisa ṭhalutshedzo, kha vha zwi make sa vhukhaxhi. Arali zwi sa khakhisi ṭhalutshedzo, kha vha make sa zwone.
7. *Mbudziso ndapfu/dza maanea:*
Arali maanea/phindulo ndapfu ya nga vha pfufhi kha tshivhalo tsha maipfi tsho tiwaho, vha songo ṅea ndaṭiso, ngauri o no ḍi dzula o ḍihaṭula ene muṅe. Arali phindulo ya lapfesa u fhirisa mpimo, kha vha sedzuluse/ṭole nga ho teaho nyimele nahone vha songe mutumba na vhaṭoli vhahulwane. Kha vha shumise rubriki dza u linga dzi re kha *Aphendikisi ya A na B* u ṭola maanea a vhalingiwa.

8. *Mbudziso pfufhi:*
Arali mulingiwa a songo shumisa zwidevhe musi o humbelwa uri a khouthu, vha songo nea ndatiso.
9. Kha mbudziso dzo vuleaho, hu songo avhelwa maraga kha EE/HAI, kana kha NDI A TENDA/A THI TENDI. Thikhedzo/Khwathisedzo/thalutshedzo kha zwi vhe zwone zwi dzhielwaho nzhele kana zwi avhelwaho maraga.
10. Hu songo avhelwa maraga kha NDI NGOHO/A SI ZWONE kana NDI MBUNO/KUHUMBULELE KWAVE. Thikhedzo/Khwathisedzo/thalutshedzo kha zwi vhe zwone zwi dzhielwaho nzhele kana zwi avhelwaho maraga.
11. Phindulo dza mbudziso pfufhi dzi tea u toliwa/makiwa nga vhusedzi hu tshi dzhielwa nzhele mbofho dzo tshewaho/dzhiwaho kha dzulo la u linganyisa memorandamu.

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

MULONDO WA LUFU – *WMR Sigwavhulimu*

KUAVHELWE KWA MARAGA

Maraga dzi avhelwe nga ndila yone:

- Maraga dza 6 ndi dza mbuno.
- Maraga 4 ndi dza luambo. Dzone dzi avhelwe nga ndila heyi:
 - Maraga 4 arali mbuno dzi 5–6
 - Maraga 3 arali mbuno dzi 4
 - Maraga 2 arali mbuno dzi 3
 - Maraga 1 arali mbuno dzi 2
 - Maraga 0–1 arali mbuno dzi 0–1
- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi. Fhedzi-ha, kha vha tendele phindulo dzo fhambanaho, dza vhusiki nahone dzi tanaho kuhumbulele na kusengulusele kwa vhudzivha.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi

MULONDO WA LUFU

Marangaphanda

Vhudipfi ha tshirendo ndi vhupfa/vhupfiwa/limudi line murendi a vha khalo musi a tshi khou iwala tshirendo tshawe. Ndima/Tshitanza tshi vhumbwa nga mitaladzi/vese hu tshi tevhokanywa mihumbulo yo fhambanaho uri i vhofhekane. Murendi u shumisa ndima/tshitanza u bvedza thalutshedzo ya tshirendo. Mutevhetsindo ndi u elela ha madungo a maipfi kha mitaladzi/vese ya tshirendo. Mutevhetsindo u nga vha u tavhanyaho arali mafhungo a tshirendo a ane a takadza kana wa ongolowa arali hu tshi rendwa zwine zwa vhaisa/pfisa vhutungu.

Mbuno

Ndima/Tshitanza tsha 1:

- Murendi u vhaiswa nga mpfu dza vhatu vhe vha tsigwa vha fela ngomu mugodini. Tshi nanisaho uhu u vha isala ndi tsha uri avho vhatu a vho ngo wanala, zwa sumba uri mimuya yavho a yo ngo awela vhunga na u vhulungwa vha songo vhulungwa. Vhutungu uvhu vhu tana mutevhetsindo u ongolowaho ngauri madungo a maipfi a buletshedzwa nga u ongolowa.

Ndima/Tshitanza tsha 2:

- Murendi u pfela vhutungu na avho vho salaho vha tshi khou di isa phanda na u shuma vhunga na vhone vha tshi dzula vho vha isala na u tshuwa musu vha tshi humbula zwo bvelelaho kha avho vhaiwe. Mbilu dzavho dzi dzula dzi mutanani, vha vho nga u shuma havho ndi u dzikisa mimuya ya avho vho lovhelaho migodini. Madungo a maipfi na mitaladzi/vese na henefha ndi zwi buletshedzwaho nga u ongolowa.

Ndima/Tshitanza tsha 3:

- Murendi u dirindidza nga la uri vhutshilo vhu zwandani zwa Mudzimu.
- Murendi u vha isala na u pfa vhutungu musu a tshi vhona uri rothe a ri na maanda a u thivhela lufu. Vhothe vho shumaho kale na vhane vha kha di do shuma vha do fhedza vho lovha vhunga u fa hu nyimele ine a hu na ane a nga i tinya kana u i thivhela. Hezwi u zwi bvisela khagala nga maipfi/madungo a elelaho nga u ongolowa u sumbedza u pfa vhutungu/vhavha.

Ndima/Tshitanza tsha 4:

- Murendi u bvisela vhu pfiwa have khagala uri zwothe zwi tshilaho zwi do livhana na lufu. Murendi afha u pfa vhutungu o humbula uri vho lovhelaho mugodini vho pfa vhutungu vuhulu musu vha tshi zhakiwa vha fela ngomu. Izwi zwothe zwi khwathisedzwa nga mutevhetsindo u ongolowaho.

Magumo

Murendi o kona u shumisa ndima/zwitanza na mutevhetsindo u bvedza vhudipfi ha tshirendo itshi musu a tshi sumbedza u pfela vhutungu vhatu vho felaho mugodini wa malasha wa Kitwe ngei Rhodesia musu u tshi dilika. [10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI**MBILU I LILELA U GAVHA – WMR Sigwavhulimu**

- 2.1 Liedzamuthu/Lifanyamuthu/Limuthufhadzi.√Murendi u shumisa 'mbilu' i tshi vho ita mushumo wa u dudumela une wa itwa nga muthu a tshilaho.√ (2)
- 2.2 Murendi u sumbedza uri vhatu vha ita nga nungo dzothe vha tshi itela uri vha wane zwithu zwi vha takadzaho zwa lino shango.√√ (2)
- 2.3 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri vhatu kha vha dibvise kha u funesa midifho ya shango, vha tode u takadza Mudzimu ane a vha na maanda a u tshidza mimuya yavho/Vhatu kha vha litshe u lwela madzanga a lino shango vhunga zwi tshi ri khakhisa lutendoni lwashu.

[Kana zwiwevho zwi pfalaho.] √√ (2)

- 2.4 Ndi vhudipfi ha u pfa vhutungu/Murendi u pfiwa vhutungu nga u vhona vhathu vha tshi ungeledzwa nga midifho ya shango, vha vho hangwa/furalela Mudzimu.√√ (2)
- 2.5 Ee. Ndi a tendelana nae ngauri murendi u tama vhathu vha tshi tutshela madzanga a lino shango, vha tode tshilidzi tsha Mudzimu.

KANA

Hai. A thi tendelani nae ngauri vha hone vhathu vhane vha vha na othe madzanga a heli shango, fhedzi vha tshi di tshila nga ndila ine ya takadza Mudzimu.

[Kana zwiñwevho zwi pfalaho.]√√ (2)
[10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

A SI ENE – LR Ndlovu

- 3.1 Ndi litotesi/khanedza.√Murendi u khou khwathisedza uri a hu na murangaphanda na muthihi ane a do bveledza lino shango nga ndani ha mutingati wa riñe rothe ri dzulaho khalo.√ (2)
- 3.2 Murendi u sumbedza uri Vho-Nelson Mandela mushumo wavho wa u disa mbofholowo kha vhathu vha la Afrika Tshipembe vho u phetha/kona/khunyedza.√√ (2)
- 3.3 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri vhathu kha vha dishumele vha litshe u itelwa/shumelwa/newa/kanzwiwa nga vharangaphanda/vhavhusi hvavho.√√ (2)
- 3.4 Ndi vhudipfi ha u pfa vhutungu/dinalea/Murendi u pfiwa vhutungu nga u vhona vhathu vha sa todi u shuma, vha tshi lindela u tou newa tshelede nga phuresidennde wa shango/muvhuso.√√ (2)
- 3.5 Ee. Ndi a tendelana nae ngauri:
- Murendi u tama vhathu vha tshi dishumela vha litsha u lavhelela thuso i bvaho kha muvhuso/Vho-Thabo Mbeki vhe vha vha vha tshi tou vha murangaphanda wa shango.
- A si zwavhudi u wana/newa tshelede ye ra si tou i shumela.

KANA

Hai. A thi tendelani nae ngauri:

- Vha hone vhathu vhane vha tea u tou newa magavhelo ngauri a vha koni u dishumela sa vhaaluwa, vha holefhalo vha sa koniho tshithu na vhothe vhana vha zwisiwana.
- Ndi vhudifhinduleli ha muvhuso u thusa vhadzulapo vha shango.

[Zwivhili zwi pfalaho.]√√ (2)
[10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

NTENDELE NDI VHE TSUMBANDILA – FR Modau

- 4.1 Liedzamuthu/Lifanyamuthu/Limuthufhadzi.√ Murendi u shumisa mvalo dzi tshi vho ita mushumo wa u sengisa une wa itwa nga vhatu vha tshilaho.√ (2)
- 4.2 Murendi u sumbedza uri o no tshenzhela/vhona zwinzhi vhutshiloni/o no thanya/talifha.√√ (2)
- 4.3 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri vhatu/vhaswa kha vha thetshese ngeletshedzo dza vhatu vho no tshenzhemaho/vhahulwane vhutshiloni uri vha kone u kunda thaidzo nnzhi.√√ (2)
- 4.4 Ndi ha u pfa vhutungu.√Murendi u pfiwa vhutungu nga u vhona vhaswa vha sa thetshesi vhatu vhahulwane musi vha tshi vha laya, vhone vha bvela phanda na u nwa halwa.√ (2)
- 4.5 Ee. Ndi a tendelana nae:
- Muthu u fanela u difara zwavhudi ngauri vhutshilo ha midifho a vhu fheli.
- U wana vhumatshelo ha khwine zwi toda pfunzo.
[Mbuno mbili dzi pfallaho. Arali mulingiwa a disa kuhumbulele ku hanedzaho izwi, vhatoli kha vha zwi sedzuluse.]√√ (2)
- [10]

NA

VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

NGOHO NDO ZWI VHONA – W Silidi

- 5.1 Murendi u toda u bvisela khagala uri muñwe na muñwe u do fa hu sa sedzwi vhuvha kana zwine a vha nazwo/a ita/Vhatu vha a fana.√√ (2)
- 5.2 Murendi u ombedzela/khwaḥisedza maanda a lufu uri a hu na a re na maanda kha riñe vha tshilaho ane a nga kunda lufu, rothe vha tshilaho ri do fhedza ro lovha.√√ (2)
- 5.3 Ndivho ya murendi ndi ya uri muñwe na muñwe u do fa.√√ (2)

- 5.4 Murendi u shumisa khaesura/khoma/ a tshi toda u fhandekanya mihumbulo mivhili ine ya tevhekana/tshimbilelana/u khwathisedza muhumbulo une wa khou ambiwa/u awedza murendi. (2)
- 5.5 Ee/Ndi a ima nae ngauri:
- A hu na a no kunda lufu.
- Lufu a lu na tshitalula.
[Maraga mbili kha mbuno mbili dzi pfallaho. Arali mulingiwa a disa kuhumbulele ku hanedzaho izwi, vhatoli kha vha zwi sedzuluse.] (2)

[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:**30**

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULO**NGANEA****MBUDZISO YA 6: NANDI NDI SHENGA? – MBUDZISO NDAPFU**

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) – maraga dza 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khritheria 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khritheria 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khritheria 1–2 u wana maraga 2

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi. Fhedzi-ha, kha vha tendele phindulo dzo fhambanaho, dza vhusiki nahone dzi tanaho kuhumbulele na kusengulusele kwa vhudzivha.
- Vhalingiwa vha nga nekedza tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Siangane ndi nyimele/maitete/kuhumbulele/kuvhonele kwa zwithu zwine zwa shela mulenzhe nga vhuhulu kha kutshilele kana mvumbo dza vhaanewa. Fhethuvhupo ndi vhupo/fhethu hune mafhungo a khou bvelela hone hu tshi katelwa na tshifhinga tshine zwiitei zwa khou itea ngatsho. Vhaanewa ndi vhathukhumbulelwa vhane muñwali a vha shumisa u bveledza mafhungo a nganea yawe. Kha nganea iyi muñwali u shumisa siangane na fhethuvhupo u bvisela khagala kutshilele kwa Vho-Madilaga na Vho-Luvhani.

Mbuno

Kha nganea iyi ri na fhethuvhupo ho fhambanaho hune ra vhona na siangane ya hone, zwi tshi kwama kutshilele kwa Vho-Madilaga na Vho-Luvhani.

- Mutani musi nganea i tshi thoma ri pfa kuhumbulele kwa uri a hu tsha todea ñwana wa vhuña muñini wa Vho-Madilaga, nge vha vho vhudza mufumakadzi wavho Vho-Luvhani uri vhavho vhana vho lingana. Fhethu ndi mahayani/Venda la musalauno.

- Kiliniki hu divhelwa uri vhafumakadzi vha a tolwa nga vhaongi uri a vho ngo gonya miri naa. Hu dovha hafhu ha vha na mushumelavhapo ane a thusa vhatu vha re na thaidzo. Afho kiliniki ndi he Vho-Luvhani vha wana uri vho vhfha muvhilini, vha vho thoma u vha na thaidzo ya uri vho vhudzwa uri nwana ha tsha todea. Vho-Luvhani vho ri u thukhula tshililo vha vho thuswa nga mushumelavhapo wa heneffho kiliniki.
- Mafhungo a vhuimana ha Vho-Luvhani o sinyusa Vho-Madilaga lwe vha vho thoma dzikhakhathi na u lutana mutani. Vhunga vhomakhadzi na vhomalume vhe na vhuifiwa, Vho-Luvhani vho vhudza thaidzo yavho Vho-Mainganye na khaladzi avho Vho-Muvhi uri vha wane thuso ya uri Vho-Madilaga vha pfesese mihwalo iyo.
- Sibadela ndi he Vho-Luvhani vha vho fholowa hone. Heneffho ndi he Vho-Luvhani vha beba nwana a re na lino lithihi la ntha. Mafhungo ayo o do hashwa na kha dziradio nge a vha tshimangadzo kha lushaka. Izwi zwo alusa thaidzo ya Vho-Luvhani na Vho-Madilaga.
- Muvhunduni wa Tshandebvu ndi vhuipo ha mahayani hune vha hone vhatu vhane vha kha di vha na vhutendatenda ha uri nwana ane a bebwa e na lino ndi shenga. Thaidzo ya Vho-Madilaga i nana u hula nge vha humbula uri nwana uyo ndi shenga ngauri o bebwa e na lino lithihi la ntha. Samba la uri mutani wa Vho-Madilaga ho bebwa nwana wa shenga lo do tanganya muvhundu wothe wa Tshandebvu. Hezwi zwi hotefhadza muta wa Vho-Madilaga.
- Mutanganoni wa khoro ya vhadzulapo vhurangaphanda ha shango hu vhidza mudivhi wa zwa tzedzuluso Vho-Nicholson uri vha nee vhatu tsivhudzo/ngeletshedzo/ndivho nga ha mafhungo a musi nwana a tshi nga bebwa e na lino. Naho zwo ralo, Vho-Madilaga a vho ngo tangedza nwana wavho Tshifhiwa. A vho ngo shandukisa kuhumbulele kwavho.
- Mudini wa muhura wa Vho-Madilaga hu na Vho-Ana vhane vha phadaladza samba la uri Tshifhiwa ndi shenga, zwe zwa vhaisa Vho-Luvhani. Nyimele ine ra i tanelwa afha ndi ya uri kanzhi vhahura a vha pfani. Samba la u bebwa ha nwana e na lino lo shanduka tshigodo kha Vho-Ana, lwe zwa ita uri vha dzulele u goda vha muta wa ha Madilaga ngazwo.
- Polokwane he Vho-Luvhani vha pfulutshela hone ndi vhuiponi ha doroboni hune vhatu vha hone a vha na vhutendatenda ha uri nwana ane a bebwa e na lino ndi shenga, nahone a hu na ane a didzhenisa kha mafhungo a mutani wa muwe. Kuwe kuhumbulele ndi kwa uri vhuiponi ha doroboni hu a wanala pfunzo yavhudi. Vho-Luvhani vho do kombetshedzea u renga ndu Polokwane vha tshi itela u shavhisa nwana wavho kha samba la uri ndi shenga. Vho-Madilaga vho sala hayani vhe na mushumi, zwa vho ita uri vha si vhe na tshifhinga tsha u alusa nwana wavho Tshifhiwa. Tshifhiwa o vha nwana a konaho tshikoloni, lwe a newa na bazari.

- Nangani ndi hune vhathu vha tendaho kha zwa vhuloi vha ya u thuswa musi vhe na zwo vha dinaho. Henefho ndi he Vho-Ana vha ya u toda thuso musi mbudzana dzavho dzo lunwa nga mmbwa dza Vho-Madilaga, ngauri vho vha tshi ri mmbwa dzo lumaho mbudzana dzavho ndi shenga lavho Tshifhiwa. Mafhungo ayo o do vusa phambano vhukati ha Vho-Madilaga na Vho-Ana, musi ho wanala maine na Vho-Ana ngomu khoroni ya muḍi wa Vho-Madilaga vha tshi khou shela mishonga.
- Germany ndi hone hune ra vhona Tshifhiwa zwi tshi mu nakela. Afha ndi fhala he Tshifhiwa a phasa digirii ya masitasi ya vhuinzhiniara, a dovha a wana mushumo kha khamphani ya Mercedes Benz. Vho-Madilaga vho do yavho na Germany, vho no vha muthu a tangedzaho niwana wavho/o shandukisaho kuhumbulele kwawe.
- Mutani wa Vho-Madilaga ho dzudzanywa vhutambo ha u pembelela/takalela u ambara gaweni ha Tshifhiwa. Vhutamboni uho Vho-Nicholson vha khwathisedza uri Tshifhiwa a si shenga, lwe zwa vho shandukisa kuhumbulele kwa vhatu khathihi na vhone mukalaha Vho-Madilaga uri nangoho Tshifhiwa a si shenga. Vho-Madilaga na Vho-Luvhani vho mbo di farelana muta wa vhuyelelana sa zwi la mulovha, la vha la maladze.

Magumo

Muḱwali o kona u shumisa siangane na fhethuvhupo u bvisela khagala kutshilele kwa Vho-Madilaga na Vho-Luvhani. Kha Vho-Madilaga ro vhona munna a re na tshituhu fhedzi ane a tenda u shandukiswa nga nyimele na tshifhinga a vho pfesesa na u tangedza zwe a vha a sa zwi tangedzi, ngeno Vho-Luvhani vho tanwa sa mufumakadzi ane a imedzana na nyimele u swika vha tshi i kunda.

[25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

- 7.1 Thaidzo i vhangwa nge Vho-Luvhani vha vhfha muvhilini ngeno hu si na thendelano na mukalaha wavho.√√ (2)
- 7.2 U lutana hohu ho bvedza u fhandekana ha muta uyu na u pfuluwa ha Vho-Luvhani vha vho alusa vhana vhavho (na Tshifhiwa) vho no vha Polokwane.√√ (2)
- 7.3 Vho tanwa sa muthu a sa pfesesi/wa tshituhu/a no funa dzikhakhathi, a sa pfeli mufumakadzi wawe vhutungu/a sa koni u tangedza nyimele/vha dzulela u semana/wa mbiti.
- [Zwivhili fhedzi zwi pfalaho] √√ (2)
- 7.4 Tshihulwane tsho vhangaho khudano ndi u bebwa ha niwana Tshifhiwa e na lino/U dihwala ha Vho-Luvhani.√ Khudano iyi ndi ya nḱav (2)

- 7.5 Vho-Madilaga vho vha vho lavhelela uri Tshifhiwa ha nga tendi u tuwa navho musi a tshi ya u ambara gaweni lawe la pfunzo ngei Germany nga uri vho vha vha songo mu tangedza na u mu tikedza u bva vhutukuni hawe u swika hune a vha hone, fhedzi-ha zwo iteaho ndi zwauri o vha hangwela a dovha a tenda uri vha ye na mme awe musi a tshi ya u ambara gaweni lawe la pfunzo.√√

KANA

Ro vha ri sa lavheleli/humbuli uri liga le Vho-Madilaga vha vho dzhia la u tamba riwana wavho Tshifhiwa vha nga li shandukisa, fhedzi vho shanduka vha vho fhedza nga u ya Germany musi Tshifhiwa a tshi ambara gaweni.

[Maraga MBILI kha kuhumbulele ku pfalaho.]√√

(2)

- 7.6 Ndi fhethu hune vhatu vha kha di tenda kha zwa shenga/vhuloi na dzianga, ndi ngazwo Vho-Ana vha tshi langwa nga kutshilele na maitele avho nga zwenezwo zwine vha tenda khazwo.√√

(2)

- 7.7 Ee/A a fusha. Zwi a tendisea uri vhatu vho lutanaho sa munna na mufumakadzi vha di fhedza vho farelana/khotsi a nga tamba riwana nga zwiwe-vho matshelo vha di dovha vha tangedzana vha farelana.

KANA

Hai/Ha fushi. Zwi a konda uri mufumakadzi o tambudzwaho nga u rala a dovhe a farele munna wawe/Nwana o tambiwaho nga khotsi u bva vhutukuni u swika a tshi fhedza tshikolo zwi a konda uri a nga dovha a tangedza khotsi awe.

[Maraga MBILI kha kuhumbulele ku pfalaho.]√√

(2)

- 7.8 Muhumbulo muhulwane une muñwali a tama u u bvedza ndi wa uri vhatu ri tea u tangedza nyimele dzothe dzine ra tangana nadzo vhutshiloni nahone ri tea u tikedzana uri ri kone u kunda/Vhuholefali a vhu tei u vhonwa sa samba, i tou vha nyimele ine muthu muñwe na muñwe a nga kha di diwana e khayoy.√ Izwi ri zwi vhona musi Vho-Madilaga na vhadzulapo vha Tshandebvu vha tshi hana u tangedza Tshifhiwa we vha ri ndi shenga vha litsha u mu tikedza na mme awe Vho-Luvhani, he a fhedza nga u bvelela vhatu vha vho disola kha zve vha mu ita.√√

[Maraga NTHIHI kha muhumbulo muhulwane na MBILI kha thikhedzo]

(3)

- 7.9 Vho-Madilaga vha na mbiti/vha tevhela mafhungo a ndilani/a vha koni u tangedza nyimele/a vha pfi muñwe muthu/vha na tshituhu.√ Vho-Luvhani ndi mufumakadzi o vudaho/a no kona u kondelela nyimele dzi vhavhaho/a funaho mutawave/a no hangwela vho mu khakhelaho.√ Nñe ndi funa Vho-Luvhani nga uri ndi mufumakadzi wa vhulenda/a funaho mutawave/a no hangwela vho mu khakhelaho/a sa langwi nga mbiti na mafhungo a ndila.√

[Maraga MBILI kha phambano ya mvumbo, na NTHIHI ya u takalela]

(3)

- 7.10 Ee/Ndi a tendelana nae ngauri Tshifhiwa ha ngo tamba khotsi awe na musi vha songo mu tikedza, o tuwa navho Germany vhunga musi hu tshi ambarwa magaweni zwi tshi tea u vha hu na thikhedzo ya vhabebi vhothe. Tshifhiwa o vha a tshi itela u shandukisa kuhumbulele kwa khotsi awe vhe vha vha vha tshi tenda uri nangoho ndi shenga.

KANA

Hai/A thi tendelani nae ngauri Tshifhiwa o vha o tea o tuwa na mme awe vhe vha mu tikedza u bva vhutukuni hawe u swika a tshi bvelela, ngeno Vho-Madilaga hu si na zwe vha ita zwa u mu tikedza nga nda ha u mu nea mutsiko nga u ima na shango na u sa mu tangedza.√√

(2)

- 7.11
- Ndo vha ndi tshi do humbela pfarelo kha muzwala wanga Vho-Luvhani.
 - Ndo vha ndi tshi do tutshela maitele anga a u funesa mafhungo na u sola vhaiwe.
 - Ndo vha ndi tshi do rembuluwa nda humbela pfarelo na kha vhafunzi Vho-Boshoto.
 - Ndo vha ndi tshi do ya kha vhahulwane vha lushaka uri vha ye u nkhumbeleshela pfarelo mutani wa ha Madilaga.
 - Na zwiwe-vho zwi pfallaho.
- [Maraga tharu kha mbuno tharu dzi pfallaho] √√

(3)

[25]

MBUDZISO YA 8: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO NDAPFU

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) – maraga dza 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khritheria 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khritheria 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khritheria 1–2 u wana maraga 2

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi. Fhedzi-ha, kha vha tendele phindulo dzo fhambanaho, dza vhusiki nahone dzi tanaho kuhumbulele na kusengulusele kwa vhudzivha.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Siangane ndi nyimele/maitete/kuhumbulele/kuvhonele kwa zwithu zwine zwa shela mulenzhe nga vhuhulu kha kutshilele kana mvumbo dza vhaanewa. Fhethuvhupo ndi vhupo/fhethu hune mafhungo a khou bvelelela hone hu tshi katelwa na tshifhinga tshine zwiitei zwa khou itea ngatsho. Vhaanewa ndi vhathukhumbulelwa vhane muḽwali a vha shumisa u bvedza mafhungo a nganea yawe. Kha nganea iyi muḽwali u shumisa siangane na fhethuvhupo u bvisela khagala kutshilele kwa muḽwa wa Vho-Loshani na muḽwa wa Aifheli Netshipate.

Mbuno

- Fhethuvhupo ha ino bugu ndi Folovhodwe mahayani/Venda la musalauno hune ra wana uri vhathu vho dzulelana.
- Vhutama vhu re hone vhukati ha Vho-Loshani na Aifheli ndi hone ho fhataho siangane ya iyi bugu.
- Aifheli o vha muthu we a vha a tshi shumisa goloi ya Vho-Loshani u yo vhona musidzana wawe Maria. Nga u fhulufhela Vho-Loshani sa khonani yawe, vha dovha vha vha shaka lawe, o vha a tshi vha tendela vha tshi fhelekedza Maria vhe vhavhili ene o sala. Vho-Loshani vho vha vha tshi ita vha tshi ya muḽani wa ha Maria vha si na Aifheli. Nyimele heyi/siangane yo ita uri Vho-Loshani na Maria vha vho thoma vhushaka ha u funana.
- Hezwi zwo ita uri Vho-Loshani vha vho thoma u sa fhulufhedzea kha khonani na shaka lavho Aifheli.
- Nyimele ya u vhifha ha Maria muvhilini yo dadisa Vho-Loshani nge vha divha uri vha nga si mu male vho sedza vhukonani, vhushaka na u shavha uri shango li do vha vhonele ngafhi. Hezwi zwo ita uri Vho-Loshani na Maria vha dzumbe kutshilele kwavho kwa vhukwila nga u pometshedza Aifheli mihwalo iyo.
- Nyimele ya u fhulufhela Vho-Loshani na u funesa Maria yo ita uri Aifheli a tende iyo mihwalo, a ita na u zwi takalela.
- Vhupo he Aifheli a vha a tshi dzula khaho ho tutuwedza uri Aifheli a humbule u vhingana na Maria nga mutshato vhunga zwo vha zwi zwithu zwo dowealeho na u tangedza kha uvho vhupo.
- U bebwa ha Rotondwa na Musatondwa muḽani iyi mivhili ine vhabebi vha hone vha vha dzikhonani zwo ita uri vhana vha aluwe vha tshi takalelana.
- U dzhena havho Yunivesithi nthihi zwo ita uri vha dowelane vha vhe mirado ya SCM vhothe. Rotondwa a nangwa sa murangaphanda he vhothe vha vho tangedza Murena. Izwi zwo ita uri tshifhinga tshinzhi vha diwane vhe vhothe, nyimele iyi ya vho tutuwedza uri vha funane. U funana havho zwo swikisa kha uri vha khakhisane nge vha si divhe uri vha dzikhaladzi.
- Mvelele yavho sa Vhavenda, i hanedzana na uri vhana vha dzofha lithihi vha malane. Izwi zwo ita uri musi vha tshi divhadza vhabebi vhavho, Vho-Loshani na Maria vha tou dadadzela kule. Aifheli ene nga u sa divha o zwi tangedza zwa vho sia a tshi nga u vho fhambana na musadzi wawe.
- Hezwi zwo ita uri Maria na Vho-Loshani nga u diwana vhe kha nyimele heyi i hanedzanaho na mvelele, vha ambulule tshiphiri tsha uri Rotondwa na Musatondwa ndi dzikhaladzi, ngauralo vha nga si malane.

- Vho-Loshani nga t̄honi vho fhedza nga u pfulutshela Shakadza, vha d̄idzhenisa kha zwikambi. Maria o hwala mabuto a ya hayani a d̄i tou dovha a tevhelelwa a vhuya.
- Rotondwa na Musatondwa vho fhedza vho malana vha ya vha dzula Tshipise. Musatondwa nga mutsiko a tshi vhofoholowa a vho thoma u pandamedza zwisusu.

Magumo

Muniwali o kona u shumisa siangane na fhethuvhupo u t̄ut̄uwedza kutshilele kwo bvaho kwa Vho-Loshani na Maria kwa u sa fhulufhedzea kwe kwa fhedza kwo vhangwa thaidzo khulu. Masiandaitwa a izwi o hambelwa na nga vhana, zwa vho vhangwa mitodzi i si na mufhumudzi.

[25]

MBUDZISO YA 9: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI

- 9.1 Thaidzo i vhangwa nga Musatondwa na Rotondwa vhane vha vha vhana vha dzofha lithihi vha tshi t̄odou malana, ngeno vha sa zwi d̄ivhi uri ndi dzikhaladzi/Thaidzo yo vhangwa nga u sa fulufhedzea ha Vho-Loshani na Vho-Maria zwi tshi kwama vhushaka havho.√√ (2)
- 9.2 Maria o fhedza o vhudza munna wawe ngoho nga u tou mu n̄walela vhurifhi, a fhedza a ya hayani ha hawe sa zwe a zwi amba musu a tshi bula uri Rotondwa na Musatondwa vha nga si malane vhuhulu ene a nga tou fhedza o fhelelwa nga vhuhadzi/Tshiphiri tsha u khakhisana ha Vho-Loshani na Maria tsho fhedza tsho bvela khagala.√√ (2)
- 9.3 Vho-Loshani vha t̄anwa sa muthu wa mazwifhi/vhumbulu/u sa fhulufhedzea,√ ngauri vha khou hana vhana vha tshi malana vha tshi ri ndi mashaka ngeno ngoho i ya uri ndi vhana vhavho/vha tshi zwi d̄ivha uri a vho ngo fhulufhedzea kha khonani yavho nge vha andana na musidzana wawe vha mu n̄ea mihwalo.√ (2)
- 9.4 Khudano khulwane i vhangwa nga bomepome la thumbu le Vho-Loshani na Maria vha kuputshedza Aifheli.√ Ndi lushaka lwa khudano ya ngomu ngauri i n̄ea vhatu mutsiko muhulu ngeno vha sa tendi u bvisela ngoho khagala.√ (2)
- 9.5 Maria o vha o lavhelela uri Aifheli a tshi tou d̄ivha tshiphiri tsha uri Rotondwa a si n̄wana wawe ndi wa Vho-Loshani, u d̄o mbo d̄i mu halifhela tshothe a sa tsha funa na u mu vhona. Hone-ha, zwo iteaho ndi zwauri Aifheli o mu hangwela vha dovha vha dzula vhothe sa munna na musadzi.√√ (2)
- 9.6 Folovhodwe ndi vhupo ha mahayani hune vhatu vha a tenda kha zwa vhuloi. U wanala ha vhakegulu vha tshi khou gidima ngomu dzharatani ya kereke, zwo ita uri vhatu vha humbule uri ndi vhaloi vho tou tshelwa.√√ (2)

- 9.7 A a fusha. Tshiphiri tshe tsha vha tshi vhukati ha Vho-Loshani, Maria na Vho-Josephina tsha u dzumba uri Rotondwa na Musatondwa ndi vhana vha Vho-Loshani, tsho ri u bvela khagala na mafhungo a si tsha gonya, ha vho tutuwa malisambilu a malwadze, na u t̃alana kha mirado ya iyo mĩta.
[Kuhumbulele kwo fhambanaho na ukwu ku sedzuluswe.] √√ (2)
- 9.8 Muhumbulo muhulwane wa iyi nganea ndi wa uri u sa fhulufhedzea mbinganoni na kha dzikhonani na mashaka hu tshi katelwa na u ita zwiphiri zwi elanaho na zwa u funana, zwi na masiandaitwa a si avhudi/ izwi ra zwi vhona musi Vho-Loshani na Maria vha tshi zwi ita, zwa vho fhedza zwo d̃isa vhuleme vhu si na vhukono vhukati ha mĩta iyi, sa malwadze, u malana ha vhana nga tshavho, t̃halano, nz.√√
[Maraga NTHIHI kha muhumbulo muhulwane, na maraga MBILI dza thikhedzo.] (3)
- 9.9 Maria ha fhulufhedzei zwi tshi ya kha sia la mbingano, u a zwifha nahone u na tshiphiri tsho livhaho kha u vhaisa mufunwa wawe.√
Aifheli ndi munna o lugaho, a fhulufhedzeaho mbinganoni, a no kona u t̃anganedza nyimele dzi kondaho na u hangwela, a sa tevhedzi mafhungo a nd̃ila.√ Ndi funa Aifheli ngauri u a fhulufhedzea, u a hangwela, ha tevheli zwitshela/u ima na ngoho/u t̃anganedza nyimele.√
[Maraga MBILI kha mbambedzo ya mvumbo, na NTHIHI ya u takalela.] (3)
- 9.10 Ee/Ndi a tendelana nae ngauri mafhungo a musi hu tshi ambiwa tshiphiri tsha u sa fhulufhedzea mbinganoni nga maanda ho no vha na ñwana nga vhukati a a ofhisa, lwe Maria a humbula uri a tou vhudza Aifheli lĩnwe d̃uvha hu nga vha na khakhathi, ha vuwa nndwa ine i nga swikisa Maria lufuni/Zwo vha zwo tea ngauri a hu na tshi no dzumbama shangoni.

KANA

- Hai/A thi tendelani nae ngauri o vha o tea o d̃i tou dzula na tshiphiri tshawe u swikela.
[Maraga mbili kha mbuno i pfalaho.]√√ (2)
- 9.11
- Ndo vha ndi tshi d̃o hana u malwa nga Aifheli saizwi ndo mu khakhela.
 - Ndo vha ndi tshi d̃o amba ngoho kha Aifheli uri ndi tshile ndi na mulalo.
 - Ndo vha ndi tshi d̃o vhudza vhatu vhahulwane/vhashumelavhapo uri vha ñnee ngeletshedzo.
 - Ndo vha ndi tshi d̃o humbela pfarelo kha Aifheli.
 - Ndo vha ndi tshi d̃o vhudza Rotondwa ngoho ya uri Vho Loshani ndi vhone khotsi awe.
- [Mbuno tharu dzi pfalaho.] √√√ (3)

[25]

FOLUKUŁOO***KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – RV Tshikovhi*****MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – MBUDZISO NDAPFU***

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) – maraga dza 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khritheria 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khritheria 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khritheria 1–2 u wana maraga 2

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Vhalingiwa vhalavhelelwa u nanga zwibveledzwa zwo teaho u bva buguni yavho u itela u khwathisedza likumedzwa line la khou sengulusiwa.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Ndi ngoho manwalwa a sialala a na mushumo wa u kaidza na u tsivhudza vhatu uri vha thanyele zwithu zwo dzumbamaho zwine zwa nga vha dzhenisa khakhathini khulu. Khaedu dza vhutshilo dzine dza ri kunga/kunda ri fanela u dzi talifhela uri ri tinye khombo dzine dza nga vhangea. Izwi ri zwi vhona kha lungano, tshikhodo na mirero zwe munwali a zwi netshedza, zwo ri diselaho pfunzo khulu vhutshiloni.

Mbuno

[Afha vhalingi vho nea tsumbo dzavho, vhalingiwa vha nga di shumisa tsumbo dzo fhambanaho na idzi, tenda dza vha dzi tshi khwathisedza likumedzwa.]

- Nga lungano lwa *Vhatukana vha no shanduka*, munwali u tana vhasidzana vha kungeaho nga u vhona lunako vha funa vhatannga vha mbo di vha tahela vha si tsha vhudza/divhadza vhabebi vhavho.

- Vhasidzana vha ya u dzula dakani na vhanna vhavho.
 - Vhabebi hayani vha sala vhe kha gada la u toda vhana vhavho.
 - Vhasidzana vha ungwa nga u newa nama nga vhanna vhavho.
 - Vhanna vhavho vha vha sumbedza lufuno lwa khole-khole, ngeno vhe na tshidzumbo tsha u nonisa avho vhasidzana uri vha fhedze vho vha la.
 - Vhatukana vho vha vha tshi shanduka vha vha dzindau vha ya u zwima, vho fhira nga kha muvhuda.
 - Muvhuda wo nea vhasidzana tsivhudzo ya uri vha toda u vhulawa na uri vhanna vhavho vha a shanduka vha vha dzindau, vhone vha si tende nga u vha fhulufhela vhanna vhavho.
 - Vhasidzana vho kholwa nge muwe wavho a vha thanzi ya mafo.
 - Vhasidzana vho vhona khombo iyi vha vho shavha vha tshi khou thuswa nga muvhuda.
 - Khombo iyi vho tangana nayo nga nthani ha u tenda u fhurea vha tevhela vhatu vhane vha si vha divhe.
- Tshikhodo tsha sialala tsha ***Makwinda a Tshiungani***, murendi u tana uri vhatu vha Tshiungani vho vhea fhulufhelo lavho kha zwifho zwa havho.
 - Lwaphungu hu dzhena vhana vha musanda fhedzi, arali muthu a ya a si mukololo u a tangana na khombo khulu kana a si tsha vhuya.
 - Fhethu afho hu divhelwa madambi fhedzi vhana vha musanda vha bambbela hone.
 - Vhatu vha hone vha rerela zwavhudi zwi ita uri hu wanale zwiliwa zwinzhi.
 - Tshikona tsha lila, nyamabuli i ita uri Tshiungani hu vhe na madi ane a thusa vhatu.
 - Tsumbo dza mirero asidzi: 1. ***Dangani la fobvu a hu dzhenwi.***
2. ***Funguvhu lo ri thilaiwi la fhira mudi lo kovhela.***
 - Murero wa u thoma: ***Dangani la fobvu a hu dzhenwi.*** Muñwali u tana uri muthu a songo dibadekanya na vhatu vhavhi ngauri na ene u do fhedza o guda zwithu zwivhi/o wela khomboni, zwo ralo kha lungano lwa ***Vhatukana vha u shanduka na kha tshikhodo tsha Makwinda a Tshiungani.***
 - Murero wa vuvhili: ***Funguvhu lo ri thilaiwi la fhira mudi lo kovhela.*** Muñwali u eletshedza vhatu uri muthu ane a si pfe musi a tshi laiwa u do dzhena khomboni. Kha lungano lwa ***Vhatukana vha no shanduka***, vhasidzana vho eletshedzwa nga muvhuda vhone vha si tende nge vha vha vho fhulufhela vhanna vhavho. Kha tshikhodo tsha ***Makwinda a Tshiungani*** ri khou wana vhatu vhothe vho kaidzwa uri zwifhoni hu dzhena vakololo fhedzi vhone vho zwi tevhedza zwa ita uri shango la Tshiungani li wane zwivhuya.

Magumo

Muñwali o kona u shumisa lungano, tshirendo tsha sialala na mirero u bvisela khagala uri maiwalwa a sialala a na mushumo wa u tsivhudza vhatu uri vha divhe uri shangoni hu na zwithu zwo dzumbamelaho vhatu zwine vha fanela u zwi thanyela uri vha si dzhene khakhathini. Muñwali u bvededza izwi zwothe nga u shumisa lungano lwa ***Vhatukana vha no shanduka*** na tshikhodo tsha ***Makwinda a Tshiungani na mirero iyo mivhili.***

[25]

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – MBUDZISO PFUFHI

PHINDULO DZA TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO

- 11.1 Tsho vhangaho uri avha vhana vha pfuke ndaela ndi u hanedzana/kuhumbulele kwe uyu mutukana a da nakwo kwa uri vha fare ndila ndenya.√√ (2)
- 11.2 - Muvhuda u tshi lamulela vhalala vhana nge wa ri kha ri thome ri lidze mbila ri tshine ro takalela nama yavhudi u tshi toda uri vha shavhe.
 - Muvhuda u humbela u tshimbila phanda u tshi itela uri u shavhe.
 - Muvhuda u dzhena mulindini we phanda wa vha u musekene, wone wa bva wa gonya muri, phukha dzo no fhelela wa fukedza.
 [Zwivhili fhedzi zwi pfalaho.]√√ (2)
- 11.3 Ndaela ya makhulu ya uri vha bve nga ndila tsekene i na vhushaka ngauri makhulu vho vha vha tshi zwi divha uri kha ndila ndenya hu na zwithu zwi si zwavhudi/phukha dze dza vha dzi tshi la vhathu.√√ (2)
- 11.4 Phukha dzo dinalea/sinyuwa dza vho toda u vhulaha muvhuda ngauri wo dzi kundisa nama yavhudi.√√ (2)
- 11.5 Muvhuda wo vha wo fanela u wone wo vhulawaho fhedzi ho vho do vhulawa phukha dze dza vha dzi songo lavhelelwa uri dzi do fa.√√ (2)
- 11.6 Mulaedza ndi wa uri vhathu kha vha tevhedzele ndaela dzine vha newa nga vho no divha khombo dzine vha nga tangana nadzo arali vha songo pfa.√√ (2)
- 11.7 Ee/Ndi a vha pfela vhutungu.
 • Vho toda u liwa nga phukha.√
 • Vho dzhia tsheho ya vuhana nge vha si divhe khombo ine vha nga tangana nayo nga u litsha ndaela ya makhulu.√
 • U fa nga u vhulawa zwi a vhavha.√
 • Vhabebi vhavho vho vha vha tshi do vha vho xehelelwa nga vhana vhavho.√
 [Zwiraru fhedzi zwi pfalaho.] (3)

NA

PHINDULO DZA TSHIBVELEDZWA TSHA D: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)

- 11.8 Ipfi 'Thovhele' li dzumbulula vuhosi vuhulwane vhu re na maanda mahulu nahone hune ha tea u thonifhiwa na u thetsheleswa nga misanda na vhalanda vhothe.√√ (2)
- 11.9 Tshigarukela.√ Tshi shuma u vhidzelela/tsivhudza/khoda.√ (2)
- 11.10 Mutaladzi uyo u sumbedza uri muthu uyo ha levhelwi ngauri u na maanda mahulu a u kona u dilwela lune a nga huvhadza uyo a mu levhelaho.√√ (2)
- 11.11 Tshikhodo itshi tshi sumbedza vhuṭali, maanda, maano na vuhali zwine ngazwo Thovhele Rammbuda na vhalanda vhawe vha kona u ditsireledza.√√ (2)
- 11.12 - Khombo ya u tsa nga matembele ndi ya uri a thukhuwa u nga wa, wa lovha.
 - Bakoni u nga wana zwivhanda zwa u huvhadza/vhulaha.
 - Bakoni u nga kha di patwa u si tsha kona u bva.
 - Bakoni hu nga vha hu na maḍi ane muthu a nga nwela kotho a lovha.
 [Maraga mbili kha mihumbulo mivhili yo dziaho.]√√ (2)

[25]

TḨANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA***U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – IP Demana****MBUDZISO YA 12: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO NDAPFU**

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) – maraga dza 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khritheria 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khritheria 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khritheria 1–2 u wana maraga 2

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musu vha tshi tola/maka mbudziso iyi. Fhedzi-ha, kha vha tendele phindulo dzo fhambanaho, dza vhusiki nahone dzi tanaho kuhumbulele na kusengulusele kwa vhudzivha.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musu vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musu vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Muhumbulo muhulwane wa bugu ndi zwine muñwali a tama ri tshi divha zwone kana u guda zwone. Zwiwo ndi zwiitei/nyito dzine dza bveledzwa nga vhaanewa diramani. Muñwali u ri disela zwiwo zwo fhambanaho nahone zwo farekanaho a tshi itela u bvisela khagala muhumbulo muhulwane. Diramani iyi muñwali o shumisa zwiwo zwo fhambanaho a tshi itela u tana vhundenwa ha Mashudu zwe zwa fhedza zwo vha na masiandaitwa a si avhudi.

Mbuno

- Musu Mashudu a tshi vhuya vhusiku khotsi awe vha tshi lingedza u mu kaidza mme awe Vho-Marita vha a mu imelela vha ri a litshiwe a tambe na vhanwe.
- Musu Vho-Nefefe vha tshi lingedza u kaidza Mashudu nga u tou mu rwa musu vho pfa nga Khwathisani uri u vho ita zwa vhatukana, Vho-Marita vha a vha sema vha ita na u vha vhudza uri vha vhenga Mashudu vha funa Khwathisani. Vho-Nefefe vha lutana na mufumakadzi wavho Vho-Marita musu vha tshi lingedza u vha kaidzela u lema havho nwana Mashudu.

- Vho-Marita vha sasaladza Khwathisani musi a tshi lingedza u vha eletshedza uri vha songo lema Mashudu nga u mu itela mishumo ya hayani hu si na zwine a khou ita.
- Vho-Marita vha bikela Mashudu na u mu itela tie ene o dzula a tshi khou pennda nala. Musi Khwathisani a tshi lingedza u mu kaidza mme awe vha a mu imelela.
- Vho-Marita vha tutuwedza Mashudu uri a fune vhatthanna vhanzhivhanzhi sa Lufuno, Tshibio na Tsaniwani.
- Vho-Marita vha lema Mashudu nga u mu tendela a tshi dzhenisa vhatukana mudini vha ita na u vha bikela zwiliwa na u vha rengela zwiambaro.
- Vho-Marita vha sema Vho-Ludwevha mudededzi wa Mashudu nge vha mu rwa a songo ita mushumo wa tshikolo. Vho-Nefefe vha tshi lingedza u kaidza Mashudu nga iwambo wa u sa ita mushumo wa tshikolo Vho-Marita vha tutuwedza Mashudu uri a tou diwanela munna wa garaba a shavhele nae tshikhuwani.
- Mashudu u tanga na Tsaniwani wa garaba we a mu fhulufhedzisa uri u do mu mala. Vho-Marita vha tutuwedza Mashudu uri a mu tafele nga u tavhanya a shavhele tshikhuwani.
- Vho-Marita vha seiwa nga Mashudu musi vha tshi lingedza u mu thivhela uri a songo tsha tuwa na Tsaniwani tshikhuwani nge vha vha na muloro wa musi a tshi khou vhulawa nga u tou thavhekanyiwa. Mashudu u vutshela mme awe a ri ndi vhone vho mu lemaho, o vha a tshi do vha o ita zwa tshikolo. Ene o fhedza o tahela Tsaniwani naho mme awe vha songo tenda.
- Vho-Marita vho fhedza nga u guma philisi vha lovha ngeno Mashudu a tshi thulwa nga goloi musi a tshi khou gidimedzwa nga mufumakadzi wa Tsaniwani a fhedza o lovha.

Magumo

Muniwali wa dirama iyi o kona u shumisa zwiwo zwo fhambanaho u bvedza muhumbulo muhulwane wa u lemala ha Mashudu. U lunzhedzana ha zwiitei izwi zwi ita uri mutodo muhulwane wa nganea iyi u bevele khagala nahone u tendisee. Nangoho u lema hu fhira u lotshelwa.

[25]

MBUDZISO YA 13: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO PFUFHI

- 13.1 Mulalo u tanwa e musidzana a re na zwitshela na u lutanya vhatu.√
Ngauri u vhudza Mashudu uri o vhona Lufuno e na muwe musidzana
zwine zwa lutanya.√ (2)
- 13.2 Tshe tsha vhanga nndwa vhukati ha Khwathisani na Mashudu ndi nge
Khwathisani a edzisa u kaidza Mashudu uri a litshe vhubva vhune a vho
tou bikelwa zwiliwa nga mme awe.√√ (2)

- 13.3 Mufhindulano u re hone vhukati ha Vho-Marita na Mashudu afho mafhungoni wo vha na thuthuwedzo ya uri Mashudu a fune vhatukana vhanzhivhanzhi lune a vho fhedza o tahela Tsaniwani we a vha e na musadzi wawe/zwo ita uri Mashudu a vhe phiranawe ya ndeniwa.
[Maraga MBILI kha mbuno i pfalaho.]√√ (2)
- 13.4 Mafhungo aya a na vhushaka na u divhulaha ha Vho-Marita ngauri u tutuwedza havho Mashudu kha u funa vhatukana hune ra hu vhona afha, zwo fhedza zwo vha la thoho musu a tshi vho hana u vha thetshelesa a mbo tahiswa nga Tsaniwani we a mbo di tuwa nae tshikhuwani.√√ (2)
- 13.5 Mafhungo aya a tana tshifhinga tsha musalauno √ hune ra wana mme Vho-Marita na niwana Mashudu vha tshi dzula fhasi vha tshi amba nga ha u funa vhatukana na u mu bikela ene o dzula, zwe kale nga mvelele yashu zwa vha zwi siho.√ (2)
- 13.6 Kutshilele kwa Mashudu ku vhaisa/dina/pfisa vhutungu Khwathisani, √ ngauri ha khou dzhena tshikolo, ha koni u shuma mishumo ya hayani, tshawe ndi u funa vhatukana vha sa fheli.√ (2)
- 13.7 Tsaniwani o shumiswa u itela uri hu khunyelele tshipikwa/ndivho ya muñwali ya uri vhundenwa vhu na masiandaitwa a si avhudi.√ Nga hovhu vhushaka ha Mashudu na Tsaniwani zwo fhedza zwo vhulaisa mme na niwana.√√ (3)
- 13.8
Vho-Ludwevha	Vho-Marita
- Vha toda mishumo ya tshikolo.	- A vha vhoni ndeme ya tshikolo
- Vha kaidza Mashudu.	- A vha kaidzi Mashudu.
- A vha lemi Mashudu.	- Vha a lema Mashudu.
- Vha a kondelela u seniwa.	- Vha a sema Vho-Ludwevha.
- Vho funzea/dzhena tshikolo.	- A vho ngo funzea.

Mulingiwa a nga fha u fhambana ha u kudana he ha vha hone vhukati ha Vho-Ludwevha na Vho-Marita.

[Maraga MBILI kha mihumbulo mivhili i hanedzanaho.] √√ (2)

- 13.9 Mathomoni a dirama iyi ri wana Vho-Marita vha tshi simesa u lema niwana Mashudu ha vha u dibwela khunda vhunga vhundenwa uvhu ho mbo di endelela. A zwi mangadzi musu ri tshi vho wana Mashudu na mme vha tshi vho welwa nga vhulombo ha lufu ngei magumoni a bugu hu u itela uri zwi vhonele uri avha vhavhili vho tou diretshela tshifu vhone vha tshe tsha fhedza tsho vha tsiga/la thoho.

[Maraga THARU kha thalutshedzo i pfalaho.]√√√ (3)

13.10 Ee/Zwo tea.

- Sara u funa Heleni a tshi dzula a si na muhadzinga.
- Sara u funa vhutshilo ha ngoho vhu si na tshidzumbi.
- Sara sa khadzi zwo tea a tshi dzhenelela kha mafhungo a khaladzi awe.
- Sara u vhona Mashudu o da u pwasha muḏi wa khaladzi awe.

KANA

Hai/A zwi ngo tea.

- Sara o vha o tea a songo amba ngauri mafhungo ayo a a luḏanya.
- Sara o vha o tea a songo amba mafhungo a sa mu kwami ngauri ndi u vha na zwitshele.
- Sara o vha o tea o ḏanganedza Mashudu sa musadzi wa khaladzi awe/muhalivho wawe.
- Sara o vha o tea o vhudza vhathu vhahulwane uri vha dzudzanye mafhungo ayo.

[ZWIRARU fhedzi zwi pfalaho.] √√√

(3)

13.11

- Ndo vha ndi tshi do dzula fhasi na munna wanga ra tandulula thaidzo.
- Ndo vha ndi tshi do ya kha vhathu vhahulwane vha lushaka uri vha nthuse kha u dzudzanya mafhungo a muḏa wanga.
- Ndo vha ndi tshi do ya kha mushumelavhapo u wana ngeletshedzo kha mafhungo aya.
- Ndo vha ndi tshi do dzula fhasi na Mashudu ra ambedzana nga mulalo.
- Nga mvelele ya Tshivenda, ndo vha ndi tshi do ḏanganedza Mashudu sa muhadzinga wanga.

[Maraga MBILI kha mihumbulo mivhili yo dziaho.] √√

(2)

[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau**MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI**

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) – maraga dza 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khritheria 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khritheria 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khritheria 1–2 u wana maraga 2

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi. Fhedzi-ha, kha vha tendele phindulo dzo fhambanaho, dza vhusiki nahone dzi tanaho kuhumbulele na kusengulusele kwa vhudzivha.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re mafhedziseloni musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Muhumbulo muhulwane wa bugu ndi zwine muḽwali a tama ri tshi ḽivha zwone kana u guda zwone. Zwiwo ndi zwiitei/nyito dzine dza bveledzwa nga vhaanewa ḽiramani. Muḽwali u ri ḽisela zwiwo zwo fhambanaho nahone zwo farekanaho a tshi itela u bvisela khagala muhumbulo muhulwane. ḽiramani iyi muḽwali u shumisa zwiwo zwo fhambanaho zwe maforotereke vha zwi ita zwo livhisaho kha u kandekanya pfanelo dza vhadzulapo vha Swongozwi zwe zwa fhedza zwo vha na masiandaitwa a si avhudi.

Mbuno

- U ḽihahedza ha vhatshena kha shango ḽa Swongozwi ngeno vho vha vha tshi nga vha khou fhira, zwo sumbedza lunyadzo na u sa fhulufhedzea.
- Musi vhatshena vha tshi vho dzharatela shango ḽa Swongozwi uri vhadzulapo vha si tsha kona u hu shumisa kha u zwima na pfulo vha songo tendelana na vhadzulapo, zwo sumba u kandekanya pfanelo dza vhaḽe vha mavu/shango.
- U rwiwa ha vhadzulapo nga maforotereke vha songo tshinya tshithu zwi sumbedza u kandekanya pfanelo dza vhatu.
- U vhulawa ha vhadzulapo nga maforotereke nge vha sera ḽiraḽa vha songo tendelwa zwo sumba u pfuka pfanelo dza vhatu.
- U shumiswa ha vhatshanga na vhasidzana kha u ka maḽi vha tshi kela vhatshena vha sa vha holeli zwi sumba u ita vhatu dziphuli na u sa ḽthonifha pfanelo dzavho.
- Musi maforotereke vha tshi humbela u engedzelwa shango nga kholomo ḽhanu zwi sumbedza vhufhura na u dzhia vhaḽe vha shango sa vhatu vha si na ndeme/ndivho.
- Vhadzulapo vha Swongozwi vha fara miḽangano minzhi yo fhambanaho vha tshi lingedza u tandulula thaidzo dzine vha vha nadzo hu u toḽa u lwela pfanelo dzavho.
- Maforotereke vho vha vha tshi shushedza vhatu vho rumelwaho nga Thovhele Tshilwavhusiku u ḽa u lingedza u tandulula thaidzo, nge vha vha shushedza nga u vha sumba nga zwigidi. Hezwi ndi u nyadza pfanelo ya tsireledzo ya vhatu
- Vho-Thovhele Tshilwavhusiku na vhalanda vhavho nga u vhona maforotereke a sa pfesesi vho fhedza vho dzhia ḽiga ḽa u tou lwa nga mapfumo. Muthu u na pfanelo ya u lwela zwi re zwawe.

- Vho-Thovhele Tshilwavirusiku na mmbi yavho vho fhedza vho dzhenela maforotereke vhusiku vha vhulaha vhanna na vhafumakadzi hu tshi katelwa na vhana nga vhunzhi. Izwi ndi masiandaitwa a musu vhaiwe vha tshi kandekanya pfanelo dza vhaiwe.

Magumo

Muñwali wa ñirama iyi o kona u shumisa zwiwo zwo fhambanaho u bveledza muhumbulo muhulwane wa uri u dzhielwa na u kandekanywa ha pfanelo dza vhatu zwi a vha na masiandaitwa a si avhudi. Muñwali o kona u bvisela khagala ngoho iyi nga u lunzhedza zwiwo/zwiitei zwo livhisaho kha u wa ha ndingedzo dza u kandedza pfanelo dza vharema nga ndila ya makhaulambilu.

[25]

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

- 15.1 Luka u sumbedzwa sa munna a re na swili/a ñihudzaho/a dovha a vha na vengo kha vharema/u na vhufhura.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.]√√ (2)
- 15.2 Tshi vhangaho nndwa vhukati ha Vho-Gangashe na Derek ndi tsha uri Vhavenda vho sinyutshela u vhulawa ha vhana vhavho/na u dzhielwa shango nga maforotereke.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.]√√ (2)
- 15.3 Nyambedzano i re afho nñha i fhedza yo tutuwedza nndwa vhukati ha Vhavenda na maforotereke nge ha si vhe na nyandano vhukati ha zwigwada izwi zwivhili.√√ (2)
- 15.4 - U rwiwa ha Ntsieni zwo sinyusa Thovhele na vhalanda vhawe.
- Vha dovha vha humbula u bva pfumo ña u lwa na maforotereke.
- Zwo vhangano nndwa ye ha vho vhulawa maforotereke manzhi.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.] √√ (2)
- 15.5 Mafhungo aya a ñana tshifhinga tsha kale.√ Ngauri mafhungo aya a ñana ñivhazwakale ya musu maforotereke vha tshi dzhahvula vha ñihahedza mavuni a si avho.√ (2)
- 15.6 Kutshilele kwa maforotereke ku vhaisa/dina/sinyusa/tungufhadza Thovhele Tshilwavirusiku,√ngauri vha khou rwa na u vhulaha vhana vhavho na u sa tsha toña u fhira shangoni ñavho.√ (2)
- 15.7 Ndivho ndi ya u ñana vhuvhi/tshitu tshe vhatshena vha ita vha tshi fhura/dzhahvula mavu/shango kha vharema.√ Izwi zwo vha na masiandaitwa a si avhudi vhunga zwo bveledza vhuswina, dzinndwa na mpfu dzo hotefhadzaho shango ñino.
[Maraga NTHIHI kha ndivho na MBILI kha ñhalutshedzo i pfalaho.]√√ (3)

15.8	Vho -Nyaphophi	Lydia
	- Vha tũtũwedza nndwa.	- Ha funi zwa dzinndwa.
	- Vha sanda zwiito zwa maforotereke.	- U sanda u dzula na vharema.

[Maraga MBILI kha mbambedzo NTHIHI i pfalaho.]√√ (2)

15.9 Magumo a dirama iyi a musu hu tshi vha na dzinndwa a na vhushaka na mathomoni he ra vhona magota na Thovhele Tshilwavhusiku vha tshi gungula na u dinwa nga zwiito zwa maforotereke zwa u tambudza na u fhura vha vha shango.

[Maraga THARU kha thalutshedzo i pfalaho.] √√√ (3)

15.10 Hai/A zwo ngo tea.

- A si Ntsieni, ndi kholomo yo rahaho khanelo, hu si lutamo lwa Ntsieni.
- Ntsieni a hu na tshe a khakha tshone kha u tevhuwa ha mafhi.
- Ntsieni o vha o tea o tou kaidzwa na u newa ngeletshedzo ya kufarele kwa khanelo, hu si nga u tou rwiwa lu shushaho.
- Pfanelo dza Ntsieni dza u shuma o tsireledzea a sa tambudzwi dzo kandekanyiwa.

[ZWIRARU fhedzi zwi pfalaho.]√√√ (3)

15.11

- Ndo vha ndi tshi do ya kha vhahulwane vha lushaka uri vha nthuse kha u dzudzanya mafhungo a lufu lwa nwananga.
- Ndo vha ndi tshi do ya kha mushumelavhapo u wana ngeletshedzo.
- Ndo vha ndi tshi do vha mulandu mapholisani na ha Thovhele.

[Maraga MBILI kha mihumbulo mivhili yo dziaho.]√√ (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25

MARAGAGUTE: 80

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA MAANEA A LITHERETSHA – MBUDZISO NDAPFU: VHURENDI [MARAGA: 10]

Khritheria	Vhukoni ha nthesa	Tshikili Tshone	Vhukoni ha vhukati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Tsenguluso ya thoho Tshidziki tsha mafhungo/u khwathisedza nga vhutanzi na kupfeselele kwa tshibveledzwa MARAGA 6	-Tsenguluso yo nwelelaho ya thoho -Mbuno dzo angalalaho dzi gobolaho; hu na khwathisedzo yo dziaho u bva kha tshirendo -U pfesesa ha nthesa ha lushaka lwa liñwalwa (vhurendi) na tshirendo	-U sumbedza u pfesesa na u sengulusa thoho nga ndila yone -Phindulo ndi yo faredzaho zwidodombedzwa zwi khagala -Mbuno dzi pfadzaho dzo nekudzwa, naho dziñwe dzadzo dzi songo tou tikedzwa u swika henefho -U pfesesa ha lushaka lwa liñwalwa (vhurendi) na tshirendo	-Tsenguluso i fushaho/linganelaho ya thoho -Hu na dziñwe mbuno dzavhuḍi dzi tikedzaho thoho -Naho dziñwe dza mbuno dzo tikedzwa, hu ḍi vha na vhutanzi vhu sa tendiseiho -U pfesesa ha mutheo ha lushaka lwa liñwalwa (vhurendi) na tshirendo	-Tsenguluso ya thoho i sa fushi - Hu na tshaedzo khulwane ya mbuno dzi tikedzaho thoho -Kupfeselele kwa fhasi kwa lushaka lwa liñwalwa (vhurendi) na tshirendo	-A hu na u pfesesa ha thoho -A hu na thikhedzo u bva kha tshirendo -Mugudi ha na ndivho ya lushaka lwa liñwalwa (vhurendi) na tshirendo
TSHIVHUMBEO NA LUAMBO	-Tshivhumbeo tsho lonzhedzanaho tshothe -Mbuno dzo lundwa tshidele nahone dza bveledzwa zwi khagala tshothe -Luambo, tshitaela, na thouni zwo vhibva, zwi a tokonya, nahone zwo lulama -A hu na vhukhaki vhu vhone ha girama, mupeleto na zwiga zwa u vhala	-Tshivhumbeo tshi re khagala na mbuno dzi tevhelelanaho lu pfadzaho -Thevhekano ya mbuno i a pfadza -Luambo, thouni na tshitaela vhunzhi zwo lulama	-Hu ḍi vha na vhuñwe vhukhaki ha tshivhumbeo -Maanea/Phindulo i shaedza thevhekano yo fhateaho ya kupfeselele na ndunzhendunzhe -Luambo lwo faredza vhukhaki vhu si gathi, thouni na tshitaela hunzhi zwo tea	-Tshivhumbeo tsho pulaniwa lwo khakheaho -Mbuno a dzo ngo dzudzanywa lu pfadzaho -Vhukhaki ha luambo vhu khagala -Thouni na tshitaela a zwo ngo tea	-Tshivhumbeo tsho khakheaho tshothe -Vhukhaki vhunzhi ha luambo na tshitaila
MARAGANYANGAREDZI	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1

KHETHEKANYO YA B NA C: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA A LITHERETSHA – PHINDULO NDAPFU: NGANEA NA DIRAMA NA FOLOKULO
[MARAGA: 25]

Khritheria	Vhukoni ha nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Tsenguluso ya thoho Tshidziki tsha mafhungo/u khwaḥisedza nga vhuṭanzi na kupfesesele kwa tshibveledzwa MARAGA 15	-Phindulo ya maḥakheḥakheni/nthesa: 14–15 Phindulo ya maḥakheni/ntha: 12–13 -Tsenguluso yo nwelelaho ya thoho -Mbuno dzo angalalaho dzi gobolaho; hu na khwaḥisedzo yo dziaho u bva kha tshibveledzwa -U pfesesa ha nthesa ha lushaka lwa liṅwalwa na tshibveledzwa	-U sumbedza u pfesesa na u sengulusa thoho nga ndila yone -Phindulo ndi yo faredzaho zwidodombedzwa zwi khagala -Mbuno dziṅwe dzi pfadzaho dzo nekedzwa, naho dziṅwe dzadzo dzi songo tou tikedzwa u swika heneḥo -Hu na vhuṭanzi ha u pfesesa lushaka lwa liṅwalwa natshibveledzwa	-U pfesesa thoho lwo linganelaho/hu songo godombelaho; a si zwoṭhe zwiṭalusi zwo dodombedzwa -Hu na dziṅwe mbuno dzi tikedzaho thoho -Maṅwe makumedzwa o tikedzwa, fhedzi vhuṭanzi a vhu tendisei tshifhinga tshoṭhe -U pfesesa liṅwalo na tshibveledzwa hu songo fhelelaho	-U pfesesa thoho lwa u tou phuphuledza; a hu tou vha na zwiṅwe zwiṭalusi zwo senguluswaho nga vhuḍalo -Mbuno ṭhukhu dzi tikedza thoho -Makumedzwa a tshimbilelanaho ndi maṭukutuku -U pfesesa hutuku ha liṅwalwa na tshibveledzwa	-U pfesesa hutukutuku ha thoho -Ndingedzo yo rembedaho/i songo khwaḥaho ya u fhindula mbudziso -Makumedzwa ha tendisei na kathihi -Mugudi ha na ndivho ya lushaka lwa liṅwalwa kana tshibveledzwa
TSHIVHUMBEO NA LUAMBO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Tshivhumbeo, thevhekano i pfadzaho na kunekedzelwe kwa mafhungo Luambo, thouni na tshitaila zwo shumiswaho kha maanea/phindulo ndapfu MARAGA 10	-Tshivhumbeo tsho lunzhedzana tshoṭhe -Marangaphanda na magumo ndi zwa nthesa -Makumedzwa o vhekanywa zwavhuḍi nahone a beledzwa zwi khagala -Luambo, tshitaela, na thouni zwo vhibva, zwi a tokonya, nahone zwo lulama	-Tshivhumbeo tshi re khagala na makumedzwa a tevhelelanaho lu pfadzaho -Marangaphanda na magumo na dziṅwe phara zwo dzudzanywa nga ndila yo faranaho -U tevhekana hu pfadzaho ha makumedzwa -Luambo, thouni na tshitaela hunzhi zwo lulama	-Hu na vhuṅwe vhuṭanzi ha tshivhumbeo -U pfadza na ndunzhendunzhe zwi di vha hone, fhedzi zwo faredza vkhakhi -Hu na vkhakhi vhu vhoṅalaho ha luambo; thouni na tshitaila hunzhi zwo tea -Phara hunzhi dzo lulama	-Tshivhumbeo tsho pulaniwa nga ndila yo khakheaho -Makumedzwa ho ngo vhekanywa nga ndila i pfadzaho -Vkhakhi ha luambo vhu khagala -Thouni na tshitaela a zwo ngo tea -Phara dzo khakhea	-U shaea ha tshivhumbeo tsho pulaniwaho zwi khakhisa thevhekano ya likumedzwa -Vkhakhi ha luambo na tshitaila zwi itisa uri phindulo iyi i kundelwe u swikelela -Thouni na tshitaela a zwo ngo tea -Phara dzo khakhea
MARAGANYANGAREDZI	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4